

Egy gyökeres fordulat nyomában Taxner-Tóth Ernő:
Vérmező – A guillotine évei Magyarországon, Kairosz Kiadó, 2016.

2016-ban érdekesítő és elgondolkodtató könyv jelent meg Taxner-Tóth Ernő tollából *Vérmező* címmel. Azt gondolhatnánk, hogy a magyar jakobinusokról már mindent tudunk, de ez a kötet rávilágít arra, hogy az alapos kutató több mint 220 évvel a történetek után is képes új összefüggéseket feltárni e tárgykörben. A neves irodalomtörténész-professzort a könyv megírása során a leggyakrabban használt és a közvéleménybe a legmélyebben beivódott történelmi közhe-lyek megkérdőjelezésének szándéka vezette. Ehhez pedig segítségül hívta a témával foglalkozó valamennyi releváns szakirodalmat és korabeli írások egész sorát.

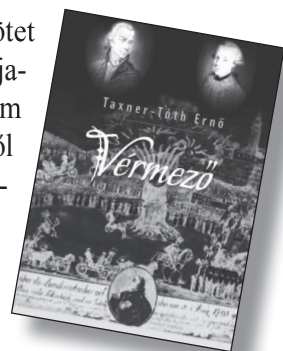
Mint ismeretes, Taxner-Tóth Ernő fő kutatási területe a XVIII–XIX. századi regény története és a sajtó közvéleményformáló szerepének alakulása ugyan-ebben az időszakban. Műveiben kiemelt szerepet kapott Kölcsey Ferenc, Vörösmarty Mihály, Eötvös József és nem utolsósorban Kazinczy Ferenc – az a Kazinczy, aki a *Vérmező* című könyvnek is az egyik középponti alakja.

A munka megírásának apropóját az adta, hogy a szerzőben felmerült a kérdés: hogyan válhatott Kazinczy, ez az eredetileg Habsburg-párti, II. József császárt mindenkinél nagyobbra tartó fiatal férfi egy császárelenes (vagy Bécs-ellenes) összeesküvés résztvevőjévé. Miután az irodalomtörténész elkezdte keresni a magyarázatot e problémára, szinte észrevétlenül történészé vált. Majd, amikor beleütközött egy zavaró történelmi ellentmondásba, indokoltnak látta még jobban kiterjeszteni vizsgálódásainak hatósu-garát. Konkrétabban: különösnek találta azt a tényt, hogy a Martinovics-mozgalom története bécsi letartóztatással és perrel vette kezdetét, ám a császárvá-rosban csupán egyetlen halálos ítélet született, míg Magyarországon összesen tizenhét. Mintegy 46 embert fogtak perbe, akik közül Martinovics Ignácot, Hajnóczy Józsefet, Laczkovics Jánost, Sigray Jaka-bot, Szentmarjay Ferencet, majd Őz Pált és Szolárt-sik Sándort lefejezték a Vérmezőn. Taxner-Tóth Ernő egyre inkább e magyar színtérre áthelyeződő, példát-lanul szigorú megtorlóssorozat miéértjére és hogyan-jára igyekezett választ találni.

Meglepőnek tűnhet, hogy a kötet borítóján nem a kivégzett magyar ja-kobinusok képei láthatóak, hanem egy, a Vérmezőn történt kivégzésről készült korabeli festmény (amely-nek az úgynevezett „szabadság-fa” is részét képezi), míg a borító felső részén két másik személy képe tűnik fel. Az egyik a korábban már említett Kazinczy Ferenc, a másik II. Lipót császár fia, az akkori magyar nádor, Sándor Lipót. Az utóbbi – a Habsburg-család tagjaként – a bécsi udvar egyik erős oszlopának számított, ugyanakkor a felvilágoso-dás korszakában a magyarok körében is közkedvelt figurává vált, nagyon sokan bíztak benne – többek között azért, mert a magyar elkülönülési, önállósági törekvések letéteményesét látták benne. Az 1790-es évek közepén azonban a császár fiának személyisége és gondolkodásmódja gyökeresen megváltozott: kife-jezetten gyanakvóvá és ellenségessé vált a korabeli magyar politikai és szellemi elittel szemben.

Ez a „lélektani” változás természetesen a korabeli európai, illetve francia politika fejleményeivel össze-függésben értelmezhető. A franciaországi jakobinus diktatúra hírei jóval nagyobb hullámokat vetettek Európa-szerte, mint ahogyan ez a történelemköny-vekben olvasható. (A *Vérmező* egyébként arra is rá-mutat, hogy nemcsak a hatalom legfelső köreit rázták meg ezek a hullámok.) A francia konvent 1793-as ígérete, hogy segítséget nyújt minden szabadságra vágyó népnek, e népek vezetőinél határozott ellenlé-péseket váltott ki. Más európai uralkodókhöz hason-lóan a Habsburg Monarchia irányítói is keményen felléptek minden változaspárti – néhol forradalmi he-vületű – szervezkedés ellen, pedig ezt megelőzően a változtatások igénye benne volt a nyilvános politi-kai közbeszédben (Magyarországon is) – a felvilágo-sodás hatásától nem függetlenül.

A könyv részletesen bemutatja: hogyan ítélték meg a különböző csoportokhoz tartozó kortársak a „fran-ciaországi változásokat” a kritikus 1793–94-es évek-ben, a jakobinus diktatúra időszakában (természe-tesen jelentősen másként, mint napjaink emlékezői). Az egykorú értelmezések rekonstrukciójára különö-sen nagy hangsúlyt helyez a szerző. Nem véletlenül lett a kötet mottója a guillotine-nak az az 1793-as le-írása, amelyet Taxner-Tóth Ernő a Magyar Kurir 1793. május 20-i számában talált meg. (Persze nem árt tudni: míg Franciaországban Danton, Saint-Just és

Robespierre feje guillotine által hullott porba, addig a magyar főurakat pallos által végezték ki.) A XVIII. századvégi Bécsben megjelenő magyar újságok – a Magyar Kurir mellett a Hadi és Más Nevezetes Történetek, valamint a (bécsi) Magyar Hírmondó – híryanagát a témában érdekelt kutatók sem nagyon ismerik, pedig az osztrák főváros sajtója meghatározó szerepet játszott a magyar nyilvánosság kialakulásában, és erősen hatott a kortársak tájékozódására is. Meglepő, hogy az anyag sokkal színesebb és sokoldalúbb, mint azt – a korabeli cenzúrára való hivatkozással – régebben feltételezték.

Taxner-Tóth a kötetet négy markáns fejezetre osztotta, amelyek kisebb alfjezetekből állnak. A könyv első részében azokat a forrásokat mutatja be, amelyek alapvető támpontot nyújtottak műve megírásához – közülük Fraknoi Vilmos, Benda Kálmán és Mályusz Elemér gondolatai folyamatosan visszatérnek a kötet lábjegyzeteiben. A mozgalom főszereplőjeként ismert Martinovics Ignác tevékenységének sötét oldalát a XIX. század végén Fraknoi részletesen feltárta, majd az első világháború után kutathatóvá vált forrásanyagok alapján, újabb munkájában (*Martinovics élete*) továbbárnyalta a hányatott sorsú politikai kalandorról alkotott képét. Ehhez járultak hozzá további adatokkal Mályusz kutatásai a két világháború közötti korszakban. Az addig elért tudományos eredményeket Benda alapvető iratkiadásai sem teheték viszonylagossá, noha ő az előbbi történészeknél nagyobb jelentőséget tulajdonított a népszerű legendákat tápláló történeti adalékoknak.

A kötet első fejezetében kiemelkedően fontos szerep jut a korabeli sajtóforrásoknak, különösen a hírlapoknak. A fentebb felsorolt médiumokból származó idézetek, cikkek kordokumentáló réteget képeznek a könyvben.

A következő fejezet – amely a legterjedelmesebb a négy rész közül – a magyar felvilágosult abszolutista uralkodók korát tárgyalja, majd a magyar jakobinus mozgalom kulcsfiguráival foglalkozik, végül

pedig nemzetközi kitekintést ad arról: hogyan alakult Európa és Amerika „fejlődésének” fő iránya a XVIII. század utolsó negyedében. Mint köztudott, e korszak dinamikus társadalmi és mentalitásbeli változásokat vetített előre az egész nyugati civilizáció életében. Ekkor hódítottak teret a felvilágosult eszmék a tudományokban és a kultúrában, és ekkor zajlott az amerikai függetlenségi háború, a nagy francia forradalom, valamint az ipari forradalom is. Végző soron ebben a tág történeti keretben vizsgálja a szerző a magyar jakobinus mozgalom kibontakozását és drámai végkimenetelét.

A szerző „kristályosan” szemlélteti az összefüggéseket, ezáltal az okok és okozatok láncolata áttekinthetővé válik az olvasó számára. Világossá válik például, hogy az 1780-as és 1790-es évek különböző európai eseményei – mint a nagy francia forradalom vagy Lengyelország felosztása – milyen szorosan összefonódnak egymással. Mindemellert megelevenedik előttünk a felvilágosodás kori magyar értelmiség színe-java és a szabadkőművesek titokzatosnak tartott világa is.

A kötet harmadik részében a magyar főurak egymás közötti kapcsolatai kerülnek előtérbe, míg az utolsóban a jakobinus mozgalomba akarva-akaratlanul belekeveredő két irodalmi személyiség, Batsányi János és Kazinczy Ferenc szerepével ismerkedhetünk meg behatóan. Vagyis a szerző – munkája végén – visszatér Kazinczy személyéhez (aki már a nyitó fejezetnek is középponti alakja volt), ezáltal keretet ad művének.

Összegzésként elmondható, hogy Taxner-Tóth Ernő műve alapos dokumentációval, objektíven mutatja be az 1790-es évek magyar politikatörténetének meghatározó fejleményeit. S még ennél is többet tesz: a korábbi kutatások eredményeit továbbgondolva egy teljes kor átfogó összefüggés-hálózatában tárja az olvasó elé a magyar jakobinus mozgalom vezetőinek tragikus szerepét.

Holmár Zoltán

Látogasson el a Magyar Napló webáruházába, ahol kedvezményes áron vásárolhatja meg kiadványainkat:

Vers • Próza • Dráma • A Magyar Irodalom Zsebkönyvtára • Nyitott Műhely albumsorozat • Mesekönyvek
Németh László irodalomtörténete • Ismeretterjesztő könyvek • Műfordítások • Művészeti albumok
Szociográfia • Irodalomtörténet, tanulmány, esszé • Antológiák

► www.magyarnaplo.hu